

משנה ג

המשנה חוזרת לבאר את צורת הר הבית: לפנים מִמְנוּ - מחומת הר הבית, עשר אמות לפני חומת העזרה, היה סוֹרְגָן - מחיצה שעשויה מעצים קלועים זה בזה באלכסון, גְבוּהָ עֶשְׂרֵה מַפְתִּיחַים (ראה אירוסין). וישלש עֶשְׂרֵה פְּרָצוֹת היו בו בסורג, שְׁפָרְצוּם מִלְכֵי יוֹן, וכשנצחו בית חשמונאים את מלכות יוון, חִזְרוּ וְגִדְרוּם, וְגִדְרוּ בְּגִנְדָן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה הַשְּׁתַחֲיוֹת, שכשיהיה אדם מגיע מול אחת מהפרצות שגדרום, ישתחוה בפיטוט ידיים ורגלים, ויודה על מה שנברתה מלכות יוון. לפנים מִמְנוּ - מהסורג היה הַחֵיל, והוא היה מקום פניו של עֶשְׂרֵה אַמּוֹת לפני חומת העזרה, ושם היה אסור לטמאי מתים ולנכרים להכנס.

וּשְׁנַיִם עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת הָיוּ שָׁם בחוץ, שבהם היו עולים לעזרת נשים, רוּם - וגובה כל מַעֲלָה, היה חצי אמה, וְשְׁלֹחָה - ומשך רוחב כל מעלה, היה חצי אמה. כָּל הַמַּעֲלוֹת שָׁהוּ שָׁם במקדש, היו במידות אלו, שרום - גובה כל מַעֲלָה היה חצי אמה, וְשְׁלֹחָה - ומשך רוחב כל מעלה היה חצי אמה, הוּיָן מִשְׁלַל אוֹלָם - מן המעלות שבהן היו עולים לאולם. כָּל הַפְּתָחִים שָׁהוּ שָׁם במקדש, היה גֹּבְהָן עֶשְׂרִים אמה, וְרַחְבּוֹ עֶשְׂרִים אמה. כָּל הַפְּתָחִים שָׁהוּ שָׁם במקדש הָיוּ לָחֵן דְּלִתוֹת, הוּיָן מִשְׁלַל אוֹלָם שלא היו לו דלתות (ראה אירוסין ב). כָּל הַשְּׁעָרִים שָׁהוּ שָׁם במקדש, הָיוּ לָחֵן שְׁקוּפוֹת - משקופים ישרים שהיו מונחים על גבי שני צידי השער, הוּיָן מִשְׁלַל - משער פָּרִי, שֶׁלֹּא היה לו משקוף, אלא הָיוּ שָׁם שְׁתֵּי אֲבָנִים משני צידי השער, שהם מוֹמֵת זו על גַב זו - מונחות זו על זו באלכסון, בלא שיהיה צורך במשקוף. כָּל הַשְּׁעָרִים שָׁהוּ שָׁם - במקדש נִשְׁתַּנּוּ לְהוֹיֹת שֶׁל זָהָב, שכשעלו מהגולה עניים היו, ובנו את השערים לפי עניותם, וכשנתעשרו שינו וציפו את כל השערים זהב, הוּיָן מִשְׁעָר נִינְקוּר, שאף שהיה מנחושת לא שינו לצפותו זהב, מִפְּנֵי שֶׁנִּעְשֶׂה בָּהֶן נֹס. וַיֵּשׁ אוֹמְרִים שהטעם שלא שינו לצפותם זהב, הוא מִפְּנֵי שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ - שהנחושת שממנה היו השערים עשויים, מְצַהֵיב - היה מראהו דומה לשל זהב, ומשום כך לא הוצרכו לצפותם זהב.

משנה ד

המשנה עוסקת בגובה כותלי הר הבית והעזרות: וְכָל הַפְּתָלִים שָׁהוּ שָׁם בְּהַר הַבַּיִת וּבַעֲזָרָה, הָיוּ גְבוּהֵיהֶם הרבה, שהפתחים לבד היו עשרים אמה, חוץ מהכותל שעל גביהם שהיה גבוה מאד, הוּיָן מִפּוֹתֵל הַמְּזוֹרְחֵי שֶׁל הַר הַבַּיִת, שלא היה גבוה הרבה מעל השער, שֶׁהִבְהִין הַשּׁוֹרֵף אֶת הַפָּרָה אֲדוּמָה עוֹמֵד בְּרֹאשׁ הַר הַמִּשְׁחָה - הר הזיתים ששם שורפים את הפרה, שהוא מול שער המזרח, וּמִתְבַּיֵּן וְרוֹאֵה בַּפְּתָחוֹ שֶׁל הַיֵּכָל בַּשְּׁעַת הַיּוֹת הָדָם, ששער שושן שהיה בכותל המזרחי של הר הבית, ושער עזרת נשים, ושער עזרת ישראל, ושער האולם ושער ההיכל, היו כולם מכוונים זה כנגד זה, ודרך השערים היה הכהן רואה את פתח ההיכל, ואם היה הכותל המזרחי גבוה לא היה הכהן יכול לראות מהר הזיתים את פתח ההיכל, שדרך שער שושן שהיה שם, לא היה רואה את שער ההיכל, כיון ששער שושן, גובהו אינו אלא עשרים אמה, וקרקעית ההיכל גבוהה מקרקע

46 הר הבית יותר מעשרים אמה, ולכן עשו את כותל המזרח נמוך,
47 שיוכל לראות את פתח ההיכל מעל הכותל (ראה אירוסין).

משנה ה

המשנה מפרטת את מידותיה של עזרת הנשים והלשכות שהיו בה: עֲזָרַת הַנְּשִׁים הָיְתָה אוֹרְךָ מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים וְחֲמֵשׁ אַמּוֹת, עַל רוֹחַב מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים וְחֲמֵשׁ אַמּוֹת. וְאַרְבַּע לְשָׁכוֹת הָיוּ בְּנוֹיֹת בְּאַרְבַּע מְקַצְעוֹתֶיהָ - פינותיה, שֶׁל אַרְבָּעִים אַרְבָּעִים אַמָּה - וכל אחת מלשכות אלו, היה גודלה ארבעים אמה (ראה אירוסין ט), וְלְשָׁכוֹת אלו לֹא הָיוּ מְקוֹרוֹת, שלא היתה להם תקרה, אלא רק הִיקָף מחיצות. וְכָךְ הֵם עֲתִידִים לְהוֹיֹת אף בבית המקדש השלישי, שְׁנָאֵמַר (יחזקאל

מזכ-כג) 'וַיֹּצִיאֵנִי אֶל הַחֶצֶר הַחִיצוֹנָה וַיַּעֲבִירֵנִי אֶל אַרְבַּעַת מְקַצְעֵי הַחֶצֶר וְהָיָה חֶצֶר בְּמִקְצַע הַחֶצֶר וְגַמְרָא חֶצֶר בְּמִקְצַע הַחֶצֶר, בְּאַרְבַּעַת מְקַצְעוֹת הַחֶצֶר הַחִיצוֹת קְמוֹרוֹת', וְאִין הפירוש של 'קְמוֹרוֹת' אֵלֶּא שֶׁאֵינֶן מְקוֹרוֹת, שלשון קטורות, פירושו שהיה עולה מהם קיטור עשן, והוא מורה שאין להם תקרה, שכיון שאין להם תקרה, אין דבר שמעכב את העשן מלעלות, וחצר החיצונה היא עזרת נשים, שהיא לפני עזרת ישראל. וּמָה הָיוּ לְשָׁכוֹת אלו מְשֻׁמּוֹת, לשכה דְּרוֹמִית מְזוֹרְחִית, היא הָיְתָה לְשַׁבַּת הַנְּזִירִים, שֶׁשָּׁם הַנְּזִירִים שהיו מביאים את קרבנותיהם לאחר שנשלמו ימי נזירותם, היו מְכַשְׁלִים אֶת שְׁלֵמֵיהֶם, וּמְגַלְחִים אֶת שַׁעֲרָן, וּמְשַׁלְּחִים אֶת שַׁעֲרָן וְגַמְרָא חֶצֶר שָׁבוּ נִתְבַּשַׁל הַשְּׁלָמִים. הלשכה המזרחית צפונית, היא הָיְתָה לְשַׁבַּת הַעֲצִים, שֶׁשָּׁם הַבְּהֵנִים בַּעֲלֵי מוֹמָיִן שלא היו ראויים לעבודה, היו מְתַלְעִים הַעֲצִים - מסירים את העצים שנמצא בהם תולעת, וְהָיוּ מְסִירִים עצים אלו כיון שְׁכָל עֵץ שֶׁנִּמְצָא בּוֹ תוֹלַעַת פָּסוּל מְעַל גַּבֵי הַמִּזְבֵּחַ. הלשכה הצפונית מערבית, היא הָיְתָה לְשַׁבַּת מְצוֹרְעִים, ששם היו המצורעים טובלים כשהיו מביאים את קרבנותיהם, קודם שהיו מְכַנִּיסִים את בהונות ידיהם לתוך העזרה כדי שיתנו עליהם מדם האשם. הלשכה המערבית דְּרוֹמִית, אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב שֶׁכַּחְתִּי מַה שְׁהִיְתָה מְשֻׁמְשֶׁת, אָבָא שְׂאוּל אָמַר שְׁבַלְשַׁכָּה זו שָׁם הָיוּ נוֹתְנִין יוֹן וְשֶׁמֶן, וְהָיָה הָיְתָה נִקְרָאת לְשַׁבַּת בֵּית שְׂמַנְיָא - בית השמנים.

וְחֻלְקָה הָיְתָה עזרת הנשים בְּרִאשָׁה - בתחילתה, כלומר שמתחילה היתה חלקה שלא היה שום זוי יוצא בכתליה, ואחר שראו שבאים לידי קלות ראש בשמחת בית השואבה, עשו תיקון גדול, וְהַקִּיפּוּהָ לעזרת נשים בזוים, וכל שנה בחג הסוכות היו נותנים לוחות של עץ על גבי הזוים, והיתה נעשית כעץ פְּצוּצָה - גזוּטָרָא, שְׁהָיוּ הַנְּשִׁים רוֹאוֹת מִלְמַעְלָן וְהַאֲנָשִׁים מִלְּמַטָּן, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהִי האנשים והנשים מְעוֹרְבִין. וְחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת הָיוּ עוֹלוֹת מִתּוֹכָהּ - מעזרת נשים שבהם היו עולים לְעֹזַרַת יִשְׂרָאֵל, ומעלות אלו הם כְּגַדְדָה חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת שֶׁבַּתְּהֵלִים. שְׁעָלִיהֶן - שעל מעלות אלו היו הַלְוִיִּם אוֹמְרִים בְּשִׁיר - היו עומדים כשהיו משרורים בשמחת בית השואבה. ומעלות אלו לֹא הָיוּ מְרוּמֹת - ישרות, אֵלֶּא הָיוּ מוֹקְפּוֹת - בצורת חצי עיגול כַּחֲצֵי גוֹרָן עֲגוּלָה, וכל מעלה היתה יותר קטנה מהמעלה שתחתיה.

המשך ביאור למס' נידה ליום שבת קודש עמ' א

9 דין זה שצריכה לבדוק קודם תשמיש ואחריו.
10 שנינו במשנה: המשמשת בעדים הרי זו כפקידה, וּמְמַעֲטַת עַל יָד
11 מַעֲטָה לְעַתְּ וְעַל יָד מִפְּקִידָה לִפְקִידָה. הגמרא תבאר מה החידוש במה
12 שֶׁמִּמְמַעֲטַת עַל יָד מִפְּקִידָה לִפְקִידָה. מקשה הגמרא: הַשְּׂתָא מַעֲטָה לְעַת
13 מְמַעֲטַת - עכשיו ששנינו שבדיקה זו ממעטת על יד מעט לעת, שאם
14 לא בדקה בתוך מעט לעת אלא בדיקה זו של תשמיש, אינה טמאה
15 למפרע אלא מהזמן שאחר התשמיש ולא מעט לעת קודם לזמן
16 הראייה,

1 התנא במשנתנו היא 'המשמשת בעדים' שמשמע שאינו חובה
2 לשמש בעדים אלא שאם שמה בעדים נחשב כפקידה, ואם כן אין
3 לומר שבא להשמיענו במה שהזכיר את העד שקודם התשמיש
4 שצריכה בדיקה קודם תשמיש ואחריו, ועל כרחק הזכירו כדי
5 להשמיענו שגם עד זה נחשב כפקידה, ושוב קשה לשמואל שאמר
6 שעד שקודם תשמיש אינו נחשב כפקידה. מתרצת הגמרא: תְּנִי
7 במשנתנו 'וּמְשֻׁמְשֶׁת בעדים', ולפי זה משמע שיש חוב לבדוק בשעת
8 תשמיש, ואפשר לומר כמו שנתבאר שהתנא אכן בא להשמיענו גם

משנה ו

משתנו עוסקת בפירוט מידות העזרה והשערים שבו: ולשכות היו
בנויות תחת עזרת ישראל, ופתוחות היו לעזרת הנשים, באותו
הגובה שעזרת ישראל היתה גבוהה מעזרת נשים, ששם היו הלויים
נותנים את הגזרות והגבלים והמצלותים וכל פלי השיר שהיו
ממרים בהם וראה איר א.

העזרה, היא מתחילת עזרת ישראל, עד סוף הי"א אמה שאחורי בית
קדש הקדשים, שמקום זה, כל הנכנס לשם כשהוא טמא, במזיד חייב
כרת, ובשוגג חייב חטאת, וכל זה הוא הנקרא מקדש. הי"א אמה
הראשונים של העזרה, נקראים עזרת ישראל שרק שם היה מותר
לישראל להכנס. הי"א אמה שאחריהם, נקראים עזרת כהנים, ששם
אסור לישראל להכנס שלא לצורך. ואחר י"א אמה אלו היה בני
המזבח.

עזרת ישראל היתה באורך מאה אמה ושלושים וחמש, על רוחב
אחת עשרה אמה, וכן עזרת הכהנים, שהיא אחריה, גם כן היתה
באורך מאה אמה ושלושים וחמש, על רוחב אחת עשרה אמה
וראה איר ב. וראשי פספסין מבדיל - וגזרי עצים היו מונחים
לרושם וסימן, בין עזרת ישראל לעזרת הכהנים, שלא יכנסו ישראל
משם והלאה. רבי אליעזר בן יעקב אומר, לא ראשי פספסין היו
מבדילים בין עזרת ישראל לעזרת כהנים, אלא מעלה היתה בסוף
עזרת ישראל גבוהה אמה, והדיוכן של אבן שעליו היו עומדים
הלויים כשהיו משוררים בשעת הקרבת הקרבנות, היה נתון מעליה,
ובה - ובדוכן היו שלש מעלות של חצי חצי אמה - שכל אחת
מהם היתה של חצי אמה, שבהם היו הלויים עולים לדוכן. ונמצאת
עזרת הכהנים, גבוהה יותר מעזרת ישראל שתי אמות ומחצה,
אמה של המעלה, ועוד אמה וחצי של הדוכן.

כל העזרה כולה, מתחילת עזרת ישראל, עד סוף העזרה במערב,
היתה באורך מאה ושמונים ושבע אמות ומן המזרח למערב, על
רוחב מאה ושלושים וחמש אמות ומן הצפון לדרום.

ושלש עשרה השתחויות היו שם בעזרה, שלאחר שניצחו את
היוונים וגדרו את שלש עשרה הפרצות שפרצו מלכי היוונים בסורג,
גזרו שיהיו משתחוים בשלש עשר מקומות בעזרה, כנגד שלש
עשרה הפרצות. אבא יוסי בן חנן אומר, השתחויות אלו לא תקנום
על שניצחו את היוונים, אלא היו כנגד שלשה עשר שערים שהיו
בעזרה, שליד כל שער היו משתחוים ומודים על יופי הבנין.

אבא יוסי בן חנן מונה את שלש עשרה השערים שהיו בעזרה:
השערים הדרומיים היו סמוכין למערב, כלומר שהיו בכותל
הדרומי בחלקו שהוא סמוך לצד מערב, ושמותם הם, שער העליון,
שהר הבית היה משופע ועולה ממזרח כלפי מערב, והשער שהוא
קרוב למערב שהיה גבוה יותר, נקרא שער העליון. שער הדרום,
ונקרא כן על שם שבו היו מכניסים עצים להדליקם על גבי המערכה.
שער הכבודות, שבו היו מכניסים את בכורות של בהמה להקריבם.
שער המים, ומפרשת המשנה: ולמה נקרא שמו שער המים, שבו
היו מכניסין צלוחיות של מים של ניסוף המים, בהג הסכות, רבי
אליעזר בן יעקב אומר, הטעם שנקרא שער המים הוא כיון שבו
המים מפכים - נעשים כמלא פי פך קטן, ועתידין בבית המקדש
השלישי להיות המים הללו שמגיעים לשער המים, ויצאין מן
המעין שמתחת מפתח הבית, כנאמר ביחזקאל (מא א) והנה מים
יצאים מתחת מפתח הבית קדימה פי פני הבית קדים והמים ירדים
מתחת מפתח הבית הימנית מנגב למזבח, שעתידים מים לצאת
מתחת מפתח הבית, ולעבור לצד דרום של המזבח, ועתידים לצאת
דרך שער זה. ולעומתן - ומקביל לשערים אלו שהיו בדרום, היו
ארבעה השערים שבצפון גם כן סמוכין למערב, שהיו השערים
בכותל הצפוני בחלקו שבצד מערב. ושמותם הם, שער יבנה, שער
הקרנף, שבו היו מכניסים את קרבן התמיד, שער הנשים, שכשהיו
הנשים מקריבות את קרבנם, היו נכנסות דרך שער זה. שער השיר -
שבו היו מכניסים את הכלי שיר. ולמה נקרא שמו שער יבנה, שבו
יצא יבנה בגלותו, שכשהגלוהו נבוכדנצר, נכנס לבית המקדש
להשתחוות, ויצא דרך שער זה. והשערים שהיו במוצא הם שער

נקנור, שנקרא כן על שם האיש שהביא את השערים מאלכסנדריא
שבמצרים, ושני פשפשים - שערים קטנים שהיו לו לשער נקנור,
אחד מימינו, ואחד משמאלו. ושנים היו במערב, ולא היה להם
שם.

הדרן עלך הר הבית

פרק שלישי - המזבח

פרק זה עוסק בענין המזבח החיצון, העזרה, הכיור ומקומו, האולם,
והמדרגות שעולים היו בהם לאולם.

משנה א

משתנו מבארת את צורת מזבח החיצון ומידותיו: המזבח היה גודלו
שלושים ושתים אמות, על שלשים ושתים אמות. עלה אמה וכן
אמה - ולאחר שעלה המזבח אמה מקרקע העזרה, היה המזבח נכנס
אמה, כלומר שהיה אורך המזבח מתקצר שם באמה מכל צד,
ובליטה זו שהיא גבוהה אמה ורחבה אמה, זה היסוד. נמצא החלק
השני של המזבח הוא שלשים אמה על שלשים אמה, עלה חמש
וכנס אמה - ולאחר שעלה המזבח מהיסוד חמש אמות, היה המזבח
נכנס אמה, והמקום של אמה שנוצר שם זה הפסוק וראה איר ג.
נמצא שהחלק השלישי של המזבח הוא עשרים ושמונה אמה על
עשרים ושמונה אמה. וראש המזבח, מקום הקרנות היה ממעט
בכל צד אמה מצד זה ואמה מצד זה, שהקרנות היו כל אחת אמה
על אמה, נמצא שנשאר בגג המזבח חוץ מקום הקרנות, עשרים
ושש אמה על עשרים ושש אמה, ומקום הילוף רגלי הכהנים היה
ממעט עוד אמה מצד זה ואמה מצד זה, ששם היו הולכים הכהנים
כדי להצית את האש בעצי המערכה, ולהפך את האיברים שלא
נתעכלו, נמצא שהיה בגג המזבח עשרים וארבע אמות על עשרים
וארבע ששם הוא מקום המערב.

אמר רבי יוסף, מתחלה - בבית המקדש הראשון, לא היה המזבח
בתחתיתו אלא עשרים ושמונה אמות על עשרים ושמונה אמות,
בזמן ועולה במדה זו - ומידת כמה שהיה עולה וכמה היה נכנס,
היה הכל כמו בבית שני, עד שנמצא שמקום המערב שהיה בבית
ראשון, הוא עשרים אמה על עשרים אמה, שהרי בכל צד היה
המזבח נכנס שתי אמות, ואמה אחת ביסוד, ואמה אחת בסובב, ועוד
אמה אחת מקום הקרנות, ועוד אמה אחת מקום הילוף רגלי הכהנים,
שהם ארבע אמות בכל צד, ומשני צדדים הם שמונה אמות, שחסרו
מעשרים ושמונה אמות של המזבח, שהם עשרים אמה. ובשעלו בני
הגולה בימי עזרא ובנו את בית המקדש השני, הוסיפו עליו והגדילו
את שטחו בעוד ארבע אמות מן הצפון והדרום] וארבע אמות
מן המערב, במין ו-כצורת האות היונית גמא, ועשו כן כמו
שנתבאר יחזקאל על המזבח שיהיה בבית שני ובבית שלישי, שנאמר
(יחזקאל מג טו) והארזים שתיים עשרה ארץ בשתיים עשרה רוחב
הוא שתיים עשרה אורך בשתיים עשרה רוחב רבוע, שואלת המשנה:
יכול הייתי לפרש שאינו אלא שתיים עשרה אמה על שתיים עשרה
אמה בלבד, בשהוא אומר בפסוק, על ארבעת רבועיו, מלמד בזה
שכל רבע מהמזבח הוא שתיים עשרה אורך על שתיים עשרה רחב,
שמן האמצע של מקום המערכה הוא מודד שתיים עשרה אמה
לכל רוח, ונמצא שהכל יחד הוא עשרים וארבע על עשרים וארבע.
והוא של סיקרא - וקו בצבע אדום חנוף - מקיף את כל המזבח
באמצע גובהו של המזבח, להכדיל בין המקום ששם נותנים את
הדמים העליונים - המתן דמים שאינם כשרים אלא בחלקו העליון
של המזבח, למקום ששם נותנים את הדמים המתחתונים - המתן
דמים שאינם כשרים אלא בחלקו התחתון של המזבח. והיסוד של
המזבח היה מתלה על פני כל הצפון, ועל פני כל המערב, אבל
בדרום ובמזרח, לא היה יסוד על כל המזבח, ואוכל ו-ותופס היסוד
בדרום רק אמה אחת קרוב לצד מערב, ובמזרח אמה אחת קרוב
לצד צפון וראה איר ד.